

YAPONIYA OLIY TA'LIM TIZIMINI O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

PhD Xayrillo Xikmatullayevish Rejapov

Andijon davlat universiteti erkin izlanuvchisi

ORSID: 0000-0001-5403-9400. SPIN-8101-5325

Annotatsiya

Maqolada Yaponiya ta'lim tizimi, uning xususiyatlari, o'qish muddatlari, oliy ta'lim, undan keyingi ta'lim tizimida grant va stipendiyalar ajratish tartibi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Yaponiya, ta'lim, oliy ta'lim, magistratura, doktorantura

Yaponiyada ta'lim sifati yuqori va butun dunyoda tan olingan. QS xalqaro reytingi Yaponiyaning beshta universitetini dunyodagi eng yaxshi 100 ta universitetlar ro'yxatiga kiritdi. Bu yerda dunyoning 170 ta davlatidan 140 000 dan ortiq xalqaro talabalar tahsil oladi. Yaponiya innovatsiyalar va texnologiyalar sohasida taniqli yetakchi bo'lib, talabalarga nazariy va amaliy mashg'ulotlar uchun noyob imkoniyatlarni taqdim etadi. Umuman olganda, Yaponiyada olti turdagi oliy o'quv yurtlari mavjud[1]: universitetlar; yosh kollejlari; texnologiya kollejlari; kasb-hunar kollejlari; yapon tili institutlari; oliy maktablar.

1-jadval

Yaponiyada kollejlarning uch turi mavjud:

Kollej turi	Davomiylik	Darajasi
Kichik kollej	2-3 yil	Dotsent darajasi
Texnologiya kolleji	5 yil (3 yil)	Dotsent darajasi
Professional kollej	2 - 3 yil	Diplom / Ilg'or diplom (kasbiy daraja)

Yosh kollejlari asosan gumanitar fanlar, sog‘liqni saqlash va pedagogika yo‘nalishlari bo‘yicha talabalar uchun ta‘lim beradi. Bitiruvchilar o‘qishni davom ettirish yoki ish qidirish uchun universitetlarga kirishlari mumkin.

Texnologiya kollejlari 9-sinf bitiruvchilari uchun besh yillik dasturni taklif qiladigan oliy o‘quv yurtlaridir. Qoidaga ko‘ra, chet ellik talabalar birinchi ikki yilni qoldirib, uchinchi kursdan darhol o‘qishni boshlaydilar. Bunday kollejlarda eng so‘nggi texnik ishlanmalardan xabardor bo‘lgan yuqori malakali mutaxassislar tayyorlanadi. Texnologiya kollejlari bitiruvchilari dotsentlik darajasini oladilar.

Kasb-hunar kollejlari umumta‘lim maktablari (12-sinf) bitiruvchilari uchun ixtisoslashtirilgan oliy ta‘lim kurslari tashkil etiladi. Bu yerda kadrlar tayyorlash quyidagi yo‘nalishlarda olib boriladi: tibbiyot, texnologiya, madaniyat va umumiy ta‘lim, biznes, gigiyena, ta‘lim va ijtimoiy farovonlik, moda va uy xo‘jaligi, qishloq xo‘jaligi.

Yaponiyada bakalavr - bakalavriat[2]

Yaponiya universitetlari o‘zlariga mos keladigan kirish imtihonlari turini tanlashlari mumkin: Taqdim etilgan hujjatlar asosida tanlov; akademik qobiliyatni tekshirish; intervyu; qisqa insholar; JLPT (Yapon tilini bilish testi); EJU (Xalqaro talabalar uchun Yaponiya universitetiga kirish uchun imtihon); Universitetga kirish uchun milliy markaziy test; boshqa malakaviy testlar va imtihonlar.

Bakalavr dasturlari odatda 4 yil davom etadi. Tibbiyot sohalarida (tibbiyot, biznes, stomatologiya, veterinariya) ixtisoslashgan talabalar 6 yil o‘qiydilar. O‘quv yili aprel oyida boshlanadi va keyingi yilning mart oyida tugaydi. O‘quv rejasi nazariy tadqiqotlar, ma‘ruzalar, seminarlar, laboratoriya ishlari, mahorat darslari, amaliyot va tadqiqotdan iborat. O‘qish oxirida talabalar odatda ilmiy dissertatsiya yozadilar va himoya qiladilar. Bakalavriat bitiruvchilari ish qidirish yoki magistraturaga hujjat topshirish huquqiga ega.

Magistratura va doktorantura — Yaponiyada aspirantura

Magistratura va doktorantura dasturlari mustaqil ta‘lim muassasalari yoki universitetlarning bir qismi bo‘lishi mumkin bo‘lgan aspiranturalar tomonidan tashkil

etiladi. Magistratura kursiga kirish uchun talabalar quyidagi shartlardan birini bajarishlari kerak: Yaponiya universitetida bakalavriat ta'limini tamomlagan; Boshqa davlatda 16 yillik o'qishni (shu jumladan o'rta maktabni) tugatgan; 22 yoshda bo'ling, bakalavr darajasiga (yoki unga tenglashtirilgan) yoki undan yuqori darajaga ega bo'ling.

Ko'pgina yapon universitetlari, Yevropa universitetlaridan farqli o'laroq, ular aspiranturaga kirishda kirish imtihonlarini tashkil qiladilar. Mavzular uch toifaga bo'linadi: asosiy, tadqiqot va tanlov. Dastlabki uch semestr nazariyani o'rganishga, oxirgi semestr esa ilmiy ish (tezis) yozishga bag'ishlangan. Trening yakunida talabalar yakuniy imtihonlarni topshiradilar va o'z ishlarini himoya qiladilar.

Doktorantura - Yaponiyada aspirantura

Doktorantura o'rtacha 3 yil davom etadi. Qabul qilish uchun talabalar magistr darajasiga ega bo'lishlari va kirish testlarini topshirishlari kerak. Bundan tashqari, talabalar, odatda, maqsad va vazifalarni, ishning dolzarbligini, shuningdek, rejalashtirilgan tadqiqotning batafsil rejasini tushuntirib, xat yuborish orqali kelajakdagi rahbar bilan oldindan bog'lanishlari kerak. Quyidagi mezonlardan biriga javob beradigan talabalar doktoranturaga hujjat topshirishlari mumkin:

- Yaponiya universitetida magistr darajasi, professional daraja yoki unga tenglashtirilgan darajani olgan;
- Boshqa davlatda 16 yil (shu jumladan o'rta maktab) o'qishni tugatgan va kamida 2 yil ilmiy faoliyat bilan shug'ullangan;
- 24 yoshda bo'ling va magistr darajasiga yoki unga tenglashtirilgan darajaga ega bo'ling.

Yaponiyadagi stipendiyalar va grantlar[3]

Yaponiyada ta'lim chet elliklar uchun ham, mahalliy aholi uchun ham bepul emas. Biroq, o'quv to'lovlaridan ozod qilingan talabalar toifalari mavjud:

- Iqtisodiy sharoitga ko'ra universitetda o'qish uchun pul to'lay olmaydigan, ammo ajoyib ilmiy yutuqlari bilan ajralib turadigan magistratura va doktorantlar;

- O‘quv homiysi bo‘lgan shaxsning vafoti munosabati bilan o‘qish to‘lovini to‘lay olmagan talabalar;

- O‘tgan yil davomida sodir bo‘lgan tabiiy ofat (suv toshqini, bo‘ron) tufayli o‘qish haqini to‘lay olmagan talabalar;

- Boshqa qiyin holatlar tufayli o‘qish uchun to‘lovni to‘lay olmaydigan talabalar.

Har bir stipendiya, o‘qishdan tashqari, Yaponiyaga ikkita chiptaning to‘liq narxini (qaytib kelish), shuningdek, universitetda qo‘shimcha ro‘yxatdan o‘tish to‘lovlaridan to‘liq ozod qilishni (stipendiya muddati uchun) o‘z ichiga oladi. Siz universitet yoki Yaponiya elchixonasi orqali moliyaviy yordam so‘rashingiz mumkin. Keyinchalik, talabalar suhbatdan o‘tishlari va yapon va ingliz tillarini bilish, shuningdek, tanlagan mutaxassisliklari bo‘yicha yozma testlarni topshirishlari kerak. MEXT stipendiyasini olgan talabalar boshqa stipendiyalarni ololmasligini unutmang.

Yaponiya hukumati barcha yangi oliy ta‘lim muassasalarini, ham xususiy, ham davlatni tashkil etishga ruxsat berish huquqiga ega. Universitetlar, kichik kollejlari, ixtisoslashtirilgan kollejlari, oliy o‘quv yurtlari va texnologiya kollejlari moliyasi Ta‘lim vazirligi yoki Monbusho yurisdiksiyasiga kiradi. Shuningdek, u o‘quv rejasi, jihozlari, malakasi va o‘qituvchilar soni bo‘yicha universitetlar uchun minimal standartlarni belgilaydi. Ko‘pgina muassasalar ko‘p masalalarda avtonomiyadan foydalanishlari mumkin.

Yaponiyada oliy ta‘lim 6 yillik boshlang‘ich ta‘lim va 6 yillik o‘rta ta‘limni (to‘liq va to‘liq o‘rta maktab) o‘z ichiga olgan 12 yillik ta‘limni tamomlagandan keyin boshlanadi. O‘rta maktabni bitirgan talabalar Yaponiyada oliy o‘quv yurtlariga kirish huquqiga ega. Taxminan 45% o‘rta maktab o‘quvchilari oliy ma‘lumotni tanlaydilar.

Yaponiyada ta‘lim tizimi yuqori sifatli bo‘lganligi sababli ham ta‘lim bepul shaklida emas. Lekin, davlat ko‘plab iqtidorli talabalar uchun turli xildagi stipendiyalarni joriy qilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. <https://www.japaneducation.info/higher-education>
2. https://en.wikipedia.org/wiki/Higher_education_in_Japan
3. <https://www.mext.go.jp/en/policy/education/highered/title02/detail02/sdetail02/1373897.htm>

